

Kiesstelsel-tool

Korte omschrijving werkvorm

Met de online kiesstelsel-tool op tools.prodemos.nl/kiesstelsels ervaren leerlingen zelf hoe verschillende kiesstelsels werken: het systeem van evenredige vertegenwoordiging, het districtenstelsel en een fictief stelsel waarbij leerlingen zowel een vóór-stem als een tegenstem mogen uitbrengen. Leerlingen brengen met hun telefoon meerdere keren een stem uit en ervaren zo welke effecten de verschillende stelsels hebben op hun stemgedrag en de verkiezingsuitslag.

Deze werkvorm kan ook gedaan worden bij online onderwijs en werkt het best als de leerlingen al enige voorkennis hebben over kiesstelsels.

Leerdoel

Na het gebruiken van deze tool...

- begrijpen leerlingen hoe verkiezingen en de zetelverdeling werken bij een kiesstelsel dat gebaseerd is op evenredige vertegenwoordiging.
- begrijpen leerlingen hoe verkiezingen en de zetelverdeling werken bij een districtenstelsel.
- begrijpen leerlingen dat een kiesstel aanpasbaar is en dat dit effect heeft op het stemgedrag van burgers en daarmee de uitkomst van de verkiezingen.

Duur

Ongeveer 30 minuten

Benodigheden

- Docent: een computer of laptop met toegang tot internet en die verbonden is met een digibord
- Leerlingen: een telefoon, tablet of laptop met toegang tot internet

Aansluiting bij examenprogramma

Deze werkvorm sluit aan bij:

Maatschappijleer vwo | Domein C: Parlementaire democratie

Subdomein C2: De praktijk van de parlementaire democratie: De kandidaat kan het verschil beschrijven tussen [...] een meerderheidsstelsel en een stelsel van evenredige vertegenwoordiging.

Maatschappijwetenschappen havo en vwo | Domein D: Binding

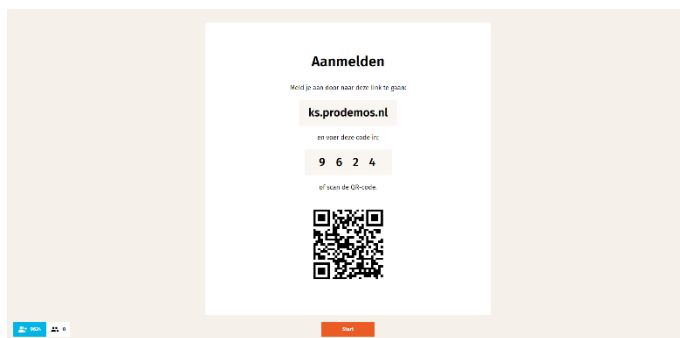
Subdomein D2: Politieke instituties en representatie/representativiteit: De kandidaat kan bindingen in de samenleving illustreren aan de hand van politieke instituties en beschrijven wat het belang is van representativiteit/representatie voor een democratische rechtsstaat. Tevens kan de kandidaat beredeneren hoe er vanuit verschillende visies geoordeeld wordt over representativiteit binnen een specifieke context.

De werkvorm stap voor stap

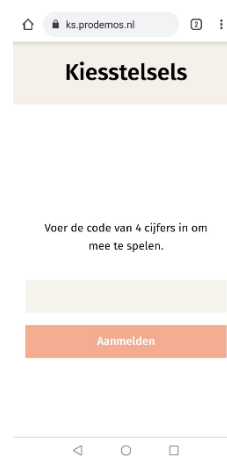
Starten en aanmelden

1. Ga naar tools.prodemos.nl en open daar de tool **kiesstelsels**.
2. Deel je scherm met de leerlingen en laat de leerlingen met hun mobiel (of een ander apparaat) aanmelden. Dit kunnen ze doen door naar de getoonde link te gaan en daar de 4-cijferige code in te voeren of door de QR-code te scannen.
3. Linksonder zie je hoeveel leerlingen zijn aangemeld. Als leerlingen later tijdens de werkvorm toch nog moeten aanmelden, kun je hier ook weer de inlogcode en -instructies laten zien.
4. Druk op start als alle leerlingen zijn aangemeld.

Aanmeldscherm – Docent

Aanmeldscherm – Leerling

Hieronder vind je de instructies voor de drie verschillende stemrondes. We adviseren de rondes in deze volgorde te spelen. Wil je alleen stemronde 1 of alleen stemronde 1 en 2 gebruiken? Dat kan ook gewoon.

Stemronde 1: Evenredige vertegenwoordiging

1. Start de stemronde.
2. Speel het uitlegfilmpje in de tool af. Licht toe hoe verkiezingen gehouden worden in een land met een kiesstelsel dat gebaseerd is op evenredige vertegenwoordiging. Bespreek voor- en nadelen van dit stelsel met de klas. Verderop in deze handleiding staat hierover meer achtergrondinformatie.
3. Vertel dat de leerlingen zo allemaal gaan stemmen. Geef duidelijk aan dat ze gaan stemmen zoals in een land dat een kiesstelsel heeft dat gebaseerd is op evenredige vertegenwoordiging. Nederland is daarvan een voorbeeld.
4. Start het stemmen. Leerlingen kunnen op hun mobiel nu één partij kiezen om op te stemmen. Ze moeten deze stem ook bevestigen. Op het grote scherm kun je zien hoeveel van de leerlingen al hebben gestemd. Heeft iedereen gestemd? Stop dan het stemmen.
5. Klik door om de uitslag te bekijken. Van elke partij wordt weergegeven hoeveel procent van de uitgebrachte stemmen ze heeft behaald. Klik op 'bekijk zetelverdeling' om te kijken hoe de zetelverdeling in de Tweede Kamer er bij deze uitslag uit zou komen te zien. Je kunt hierbij ook op een partij klikken om deze uit te lichten. Licht toe dat het percentage van de stemmen op een partij ongeveer even groot is als het percentage van de zetels dat een partij krijgt in de Tweede Kamer.
6. Bespreek met de leerlingen waarom ze op een bepaalde partij hebben gestemd. Hebben ze bijvoorbeeld strategisch gestemd? Of hebben ze vooral gekeken naar waar de partijen voor staan? Of wellicht gingen ze af op de politiek leider van deze partij?

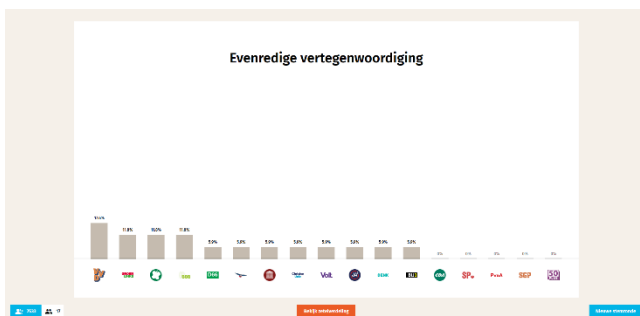
Voortgang stemmen – Scherm docent

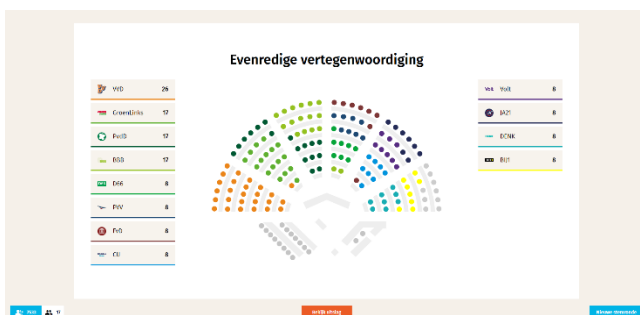
Uitbrengen stem – Scherm leerling

Uitslag in percentages – Scherm docent

Uitslag in zetels – Scherm docent

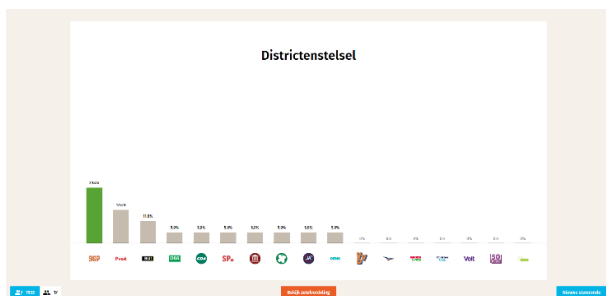
Stemronde 2: Districtenstelsel

1. Start de stemronde.
2. Speel het uitlegfilmpje in de tool af. Licht toe hoe verkiezingen gehouden worden in een land met een districtenstelsel. Bespreek voor- en nadelen van zo'n stelsel met de klas. Verderop in deze handleiding staat hierover meer achtergrondinformatie.
3. Vertel dat de leerlingen zo allemaal gaan stemmen. Geef duidelijk aan dat ze gaan stemmen zoals in een land met een districtenstelsel. Het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten zijn voorbeelden daarvan. Benadruk dat:
 - a. De leerlingen samen één district zijn (binnen een groter land) en dat ze als klas hún vertegenwoordiger in het parlement gaan kiezen. Deze vertegenwoordiger komt van de partij die van de klas (het district) de meeste stemmen krijgt.
 - b. Dat de leerlingen goed moeten nadenken of ze op dezelfde partij gaan stemmen als bij de stemronde met de evenredige vertegenwoordiging. Gezien de uitslag van de vorige ronde, heeft hun stem zin in een districtenstelsel?
4. Start het stemmen. Leerlingen kunnen op hun mobiel nu één partij kiezen om op te stemmen. Ze moeten deze stem ook bevestigen. Op het grote scherm kun je zien hoeveel van de leerlingen al hebben gestemd. Heeft iedereen gestemd? Stop dan het stemmen.
5. Klik door om de uitslag te bekijken. De winnende partij van de klas (het district) verschijnt groot in beeld.¹ Klik nog een keer door om van elke partij te zien hoeveel procent van de uitgebrachte stemmen ze heeft behaald. Klik op 'bekijk zetelverdeling' om te kijken hoe dit er in de Tweede Kamer uit zou zien. Wat opvalt is dat de leerlingen maar één vertegenwoordiger hebben gekozen en dat de andere 149 worden gekozen door burgers in andere districten.
6. Bespreek met de leerlingen waarom ze op een bepaalde partij hebben gestemd. Hebben ze anders gestemd dan in de eerste stemronde? Of juist niet? Hierbij kun je ook klikken op 'vergelijk uitslagen' om de uitslagen van stemronde 1 en stemronde 2 gemakkelijk te vergelijken.

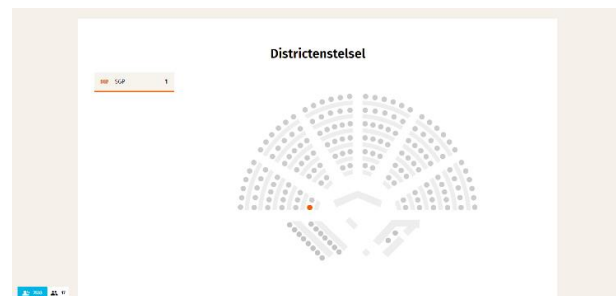
Winnende partij – Scherm docent

Uitslag in percentages – Scherm docent

Uitslag in zetels – Scherm docent

¹ Als twee partijen evenveel stemmen hebben gekregen, wordt er door het systeem geloot om de winnaar te bepalen. Dit gebeurt ook in verschillende Amerikaanse staten (alleen zal het bij een groter stemmenaantal minder snel voorkomen).

Stemronde 3: Stem Voor Tegen

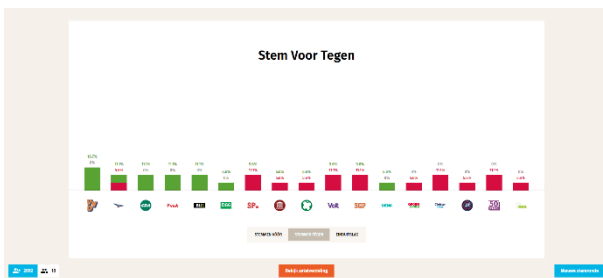
1. Start de stemronde.
2. Speel het uitlegfilmpje in de tool af. Licht toe hoe verkiezingen gehouden worden in een land met dit fictieve kiesstelsel. Bespreek mogelijke voor- en nadelen van dit stelsel met de klas. Verderop in deze handleiding staat hierover meer achtergrondinformatie.
3. Vertel dat de leerlingen zo allemaal gaan stemmen. Geef duidelijk aan dat ze gaan stemmen zoals in een land dat een kiesstelsel heeft waarbij burgers niet alleen een stem vóór een partij mogen uitbrengen, maar ook een stem tégen een andere partij.
4. Start het stemmen. Leerlingen kunnen op hun mobiel nu een vóór-stem en een tegenstem uitbrengen, die ze beide moeten bevestigen. Op het grote scherm kun je zien hoeveel van de leerlingen al heeft gestemd. Heeft iedereen gestemd? Stop dan het stemmen.
5. Klik door om de uitslag te bekijken. Eerst wordt weergegeven hoeveel procent van de vóór-stemmen elke partij heeft behaald. Klik op 'stemmen tégen' om te zien hoe deze stemmen zijn verdeeld. Klik op 'einduitslag' om te zien welke vóór-stemmen overblijven als je hier de tegenstemmen vanaf haalt.
6. Klik op 'Bekijk zetelverdeling' om te kijken hoe de zetelverdeling in de Tweede Kamer er bij deze uitslag uit zou komen te zien. Deze is dus alleen gebaseerd op stemmen voor partijen die meer vóór- dan tegenstemmen hebben gekregen. Je kunt hierbij ook op een partij klikken om deze uit te lichten.
7. Bespreek met de leerlingen waarom ze op een bepaalde partij hebben gestemd. Hebben ze strategisch gestemd? Waren de overwegingen anders dan in de andere stemrondes? Hierbij kun je ook klikken op 'vergelijk uitslagen' om de uitslagen van stemronde 3 met die van stemronde 1 en 2 te vergelijken.

Uitslag stemmen 'voor' – Scherm docent

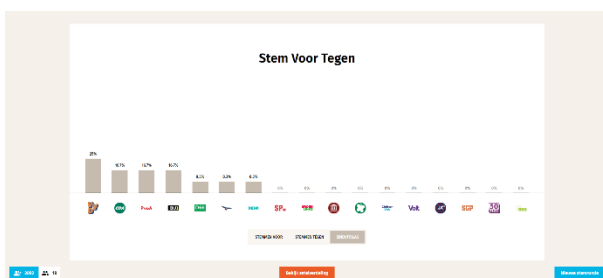

Uitbrengen stemmen – Scherm leerling

Uitslag stemmen 'tegen' – Scherm docent

Einduitslag – Scherm docent

Uitslag in zetels – Scherm docent

Nabespreking

Bij de nabespreking kun je de volgende punten bespreken:

1. Bespreek met de leerlingen dat elk kiesstelsel voor- en nadelen heeft. Vraag de leerlingen wat zij over deze voor- en nadelen denken. Hebben zij de voorkeur voor een bepaald stelsel?
2. Bespreek dat het mogelijk is om het kiesstelsel in Nederland aan te passen. Leg uit dat hiervoor wel de Grondwet aangepast zou moeten worden en dat dat niet eenvoudig is:
 - a. Eerst moeten de Tweede Kamer en de Eerste Kamer met een wetsvoorstel hiervoor instemmen.
 - b. Dan moeten er verkiezingen plaatsvinden voor zowel de Tweede als de Eerste Kamer.
 - c. Deze nieuwe Tweede en Eerste Kamer moeten nog een keer over het wetsvoorstel stemmen. Bij deze tweede stemming is een gewone meerderheid bovendien niet genoeg: twee derde van de Kamerleden in beide Kamers moet dan vóór de wijziging stemmen.
3. Bespreek mogelijke manieren om het kiesstelsel van Nederland aan te passen. Je kunt aan de leerlingen vragen of zij ideeën hebben, of onderstaande ideeën bespreken:
 - a. **Invoeren kiesdrempel:** In Nederland wordt weleens gepleit voor het invoeren van een (hogere) kiesdrempel. Op dit moment is de kiesdrempel 0,67% van de uitgebrachte stemmen (100% gedeeld door 150 zetels). Het verhogen van deze drempel zou het lastiger maken voor kleinere partijen om in de Tweede Kamer te komen. Voorstanders zeggen dat dit goed zou zijn voor de bestuurbaarheid van Nederland, bijvoorbeeld doordat het met minder partijen eenvoudiger zou zijn een regering te formeren.
 - b. **Een gemixt systeem:** In sommige landen (bijvoorbeeld Duitsland) is het kiesstelsel een mix van een districtenstelsel en evenredige vertegenwoordiging. Het idee is dat je zo van beide systemen enigszins de voordelen hebt. Een kiezer brengt dan vaak twee stemmen uit: één voor een partij en één voor een vertegenwoordiger van zijn/haar district.

Privacy

ProDemos verzamelt enkele gegevens ter evaluatie van deze tool. Dit zijn de volgende gegevens:

- Hoe vaak er een sessie wordt aangemaakt.
- Hoe vaak een bepaalde stemronde wordt gestart.
- Hoe vaak er wordt gestemd.
- Op welke datum de tool wordt gebruikt.

ProDemos slaat geen gegevens op over:

- Op welke partijen er wordt gestemd, niet individueel en ook niet op grotere schaal.
- Op welke locatie er wordt gestemd.

Achtergrondinformatie

Evenredige vertegenwoordiging

Evenredige vertegenwoordiging is een kiessysteem waarbij het percentage behaalde zetels ongeveer gelijk is aan het percentage behaalde stemmen. Een partij die 20% van de stemmen haalt, heeft in een systeem met evenredige vertegenwoordiging dus recht op (ongeveer) 20% van de zetels.

Het aantal zetels dat een partij krijgt is het aantal keren dat de kiesdeler afgerond is gehaald. Zetels die overblijven, worden restzetels genoemd en verdeeld over de partijen die de kiesdeler gehaald hebben.

Voordelen

Enkele belangrijke voordelen van dit stelsel zijn:

- In dit systeem kunnen ook politieke minderheden zich vertegenwoordigd voelen in het parlement en is er ruimte voor kleine partijen. Dit effect komt ten volle tot zijn recht bij een lage kiesdrempel, zoals in Nederland.
- In dit systeem tellen bijna alle stemmen mee voor de uiteindelijke verhoudingen in de zetelverdeling. Dit stimuleert om te gaan stemmen.
- In dit systeem zitten er bijna altijd meer dan twee partijen in het parlement, waarbij niet één de absolute meerderheid heeft. Partijen moeten samenwerken en compromissen sluiten. Dit kan ook als voordeel worden gezien.

Nadelen

Enkele belangrijke nadelen van dit stelsel zijn:

- Dit systeem stimuleert niet dat de volksvertegenwoordigers en hun kiezers een sterke band onderhouden. Dat komt doordat in het huidige systeem de meeste Kamerleden hun zetel te danken hebben aan hun plaats op de kandidatenlijst van hun partij en niet aan het aantal stemmen op hen persoonlijk. De meeste kiezers stemmen namelijk op de lijsttrekker van een partij.
- In dit systeem is het bij verkiezingen vaak onduidelijk wat voor gevolgen een stem zal hebben voor de vorming van de regering. De kiezer heeft hier uiteindelijk relatief weinig invloed op. Ook heeft de kiezer weinig invloed op de compromissen die hierbij gesloten worden.

Districtenstelsel

De begrippen *districtenstelsel* en *meerderheidsstelsel* worden vaak door elkaar gebruikt. Een districtenstelsel is een kiesstelsel waarbij een land wordt onderverdeeld in meerdere districten en waarbij uit elk district één of meer Kamerleden komen die bij de verkiezingen in hun district de meeste stemmen hebben behaald. Binnen een district kan worden uitgegaan van een stelsel van evenredige vertegenwoordiging of van een meerderheidsstelsel. Bij deze werkvorm gaan we uit van dat laatste.

Er zijn hierbij twee mogelijkheden: een stelsel waarbij een absolute meerderheid (meer dan de helft van de stemmen) moet worden gehaald, of een stelsel waarbij een relatieve meerderheid voldoende is: de partij die de grootste is in een district krijgt de zetel(s).

Bij toepassing van een meerderheidsstelsel in een districtenstelsel zijn er in de praktijk vaak maar twee of drie grote partijen landelijk vertegenwoordigd. Partijen zullen immers de neiging hebben te fuseren met partijen met wie ze ideologisch veel gemeen hebben, omdat slechts de winnaar vertegenwoordigd wordt en men samen misschien kan winnen.

Voordelen

Enkele belangrijke voordelen van dit stelsel zijn:

- Dit systeem leidt meestal tot een comfortabele meerderheid in het parlement voor de regering. Dit is goed voor de politieke stabiliteit.
- In dit systeem is het waarschijnlijk dat de grootste partij snel een regering kan vormen naar eigen inzicht; de aanhangers van de winnende partij zien dus snel en duidelijk het gewenste resultaat.

ProDemos

- Dit systeem kan leiden tot een nauwere band tussen kiezer en gekozenen, omdat elke kandidaat in zijn of haar district op verkiezingscampagne moet gaan.

Nadelen

Enkele belangrijke nadelen van dit stelsel zijn:

- In dit systeem kunnen kiezers het gevoel krijgen dat hun stem geen verschil maakt, wanneer bekend is dat een grote meerderheid van het district een andere voorkeur heeft.
- In dit systeem wordt de voorkeur van het electoraat als geheel slecht afgespiegeld in de zetelverdeling. De partij die een absolute meerderheid heeft in het parlement en helemaal zelf een regering kan vormen, hoeft geen meerderheid van de kiezers achter zich te hebben.
- In dit systeem heeft de geografische verdeling van de kiezers, in combinatie met de indeling van het land in kiesdistricten, veel invloed op de zetelverdeling. Herindeling van kiesdistricten met het oog op partijbelang is dan ook geen onbekend verschijnsel (*gerrymandering*).
- Kleine partijen zijn sterk in het nadeel: als zo'n kleine partij al zetels wint, is de kans op regeringsdeelname nihil. Alleen als geen enkele partij een absolute meerderheid van het aantal zetels wint, kan zo'n partij nodig zijn als kleinere coalitiepartner.
- In een tweepartijstelsel krijgt de kiezer de keuze uit twee kandidaten. Wanneer de kiezer zich door geen van beide vertegenwoordigd voelt, zal hij moet kiezen uit 'twee kwaden'.

Landen met dit kiesstelsel

De twee bekendste voorbeelden van landen met dit stelsel zijn het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten:

- Het Lagerhuis van het Verenigd Koninkrijk wordt gekozen door middel van een districtenstelsel. Het Verenigd Koninkrijk is onderverdeeld in 650 kiesdistricten die elk één parlementslid kiezen. Hierbij is een relatieve meerderheid voldoende; een kandidaat hoeft dus niet per se meer dan 50% van de stemmen te behalen in het kiesdistrict.
- Het Huis van Afgevaardigden van de Verenigde Staten wordt gekozen door middel van een districtenstelsel. Het land wordt onderverdeeld in 435 kiesdistricten die elk één parlementslid kiezen. Hierbij is een relatieve meerderheid voldoende; een kandidaat hoeft dus niet per se meer dan 50% van de stemmen te behalen in het kiesdistrict.

Stem Voor Tegen (en andere alternatieven)

Dit derde kiesstelsel is een fictief kiesstelsel, bedacht door Maud van der Linden, destijds student aan de Design Academy Eindhoven. Haar doel was om mensen na te laten denken over mogelijke gevolgen van aanpassingen aan ons kiesstelsel.

Voordelen

- In dit systeem is het niet alleen mogelijk om aan te geven welke partij jouw voorkeur heeft, maar kun je ook aangeven voor welke andere partij jij een afkeer hebt. Je kunt dus meer doen met jouw persoonlijke stem.
- Een waarschijnlijk gevolg hiervan zou zijn dat er minder ruimte is voor polarisatie en extremere geluiden in de Tweede Kamer. Partijen met zulke standpunten zouden waarschijnlijk minder stemmen krijgen. Ook is het mogelijk dat partijen hier rekening mee gaan houden in hoe ze zichzelf profileren en bij welke standpunten ze innemen. Dit kan als een voordeel gezien worden.

Nadelen

- Het voordeel dat hierboven genoemd wordt, kan ook juist als nadeel gezien worden. In een democratie is het belangrijk dat er ruimte is voor geluiden die de meerderheid wellicht afkeurt. Wat gebeurt er als bepaalde opinies wel leven onder het volk, maar niet terugkomen in het parlement?

Kiesstelsels in Europa

Wil je meer lezen over de kiesstelsels van Europese landen? Bezoek dan <https://prodemos.nl/kiesstelsels>.